

บทที่ 2

เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา ความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนสวนเด็กสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยได้เสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 1.1 ความสำคัญของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 1.2 การดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 1.3 การประกันคุณภาพตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
2. การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 2.1 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอน
 - 2.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน
 - 2.3 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา
3. การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่า การประเมินผลการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา แต่ดำเนินการประกันคุณภาพภายในจะตรวจสอบโดยบุคลากรของสถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น และถ้าเป็นการประกันคุณภาพภายนอกก็จะตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก

สำนักทดสอบทางการศึกษากรมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย (2542, หน้า 2)

ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่า เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษา ได้คุณภาพตามมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด และสังคมต้องการ สืบเนื่องต่อจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้กระจ่ายบทบาทการจัดการศึกษา

ให้สถานศึกษาเป็นหน่วยรับผิดชอบและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นที่เชื่อมั่นและพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม ดังนั้นหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตั้งแต่วางแผนการดำเนินงานและตรวจสอบผลการดำเนินงาน ตามภาระรับผิดชอบอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ (2542, หน้า 8) ให้ทัศนะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพของกระบวนการการบริหารงานในสถานศึกษา คือ การวางแผนทำงานและดำเนินกิจการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้ผลผลิตของโรงเรียน มีคุณภาพตรงตามมาตรฐานการศึกษา และตรงตามความต้องการของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ การประกันคุณภาพเป็นวิธีใหม่ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ เป็นลักษณะของการประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารและการให้บริการทางการศึกษาทั้งระบบ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดความมั่นใจในคุณภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานโดยตรง คือ โรงเรียนและคุณภาพของผลผลิต เน้นการกำกับควบคุมดำเนินงาน ทุกขั้นตอนมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกที่สำคัญที่จะทำให้การศึกษามีคุณภาพ

อรุณ จันทวานิช (2542) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพว่าเป็นวิธีการหรือกลยุทธ์ที่กำหนดแนวปฏิบัติหรือแนวทางในการดำเนินงานในการจัดการศึกษาที่เป็นหลักประกันว่าผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับของสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 7) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้ เป็นการบริหารจัดการและการดำเนินงานปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้บริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม และการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ

พยอมศรี วรณวนารักษ์ (2543) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพว่าเป็นกระบวนการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบในสถานศึกษา เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้เรียนที่จบการศึกษามีคุณสมบัติตามมาตรฐานที่ตั้งไว้และเป็นที่ยอมรับและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม จึงอาจสรุปได้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ (System Approach) ครอบคลุมถึงการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Do) การติดตามตรวจสอบและประเมินผล (Check) และการทบทวนปรับปรุง

แก้ไข (Action) ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันให้ผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เกิดความมั่นใจ ความเชื่อมั่นต่อคุณภาพ (Quality) ของกระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output)

จรัส นองมาก (2544) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าหมายถึง การติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานของการศึกษา ถ้าเป็นการประกันคุณภาพภายในก็ตรวจสอบคุณภาพโดยบุคลากรของสถานศึกษา ถ้าเป็นการประกันคุณภาพภายนอกก็ตรวจสอบโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และ สุชาติ กิจพิทักษ์ (2545, หน้า 1) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนมีความมั่นใจในระบบการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นระบบที่มีการดำเนินการโดยบุคลากรในสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดควบคู่กับการตรวจสอบประเมินผลจากหน่วยงานภายนอก ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ให้มีความพร้อมในการรับการตรวจสอบและประเมินจากภายนอก พร้อมทั้งเป็นผู้นำการปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2546) กล่าวว่า การประกันคุณภาพเป็นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการ โดยตรงได้แก่ ผู้เรียน และผู้ปกครอง ผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคม โดยรวมเพื่อการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ

สรุป ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้พบว่าการศึกษาของไทยมีคุณภาพที่แตกต่างกันออกไปแต่ละโรงเรียน การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อต้องการให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้มีความตรงตามความต้องการของผู้รับบริการและเป็นหลักประกันเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนและผู้เกี่ยวข้องในการประกันคุณภาพการศึกษาที่โรงเรียนได้ดำเนินการ

ความสำคัญของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
2. การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1 ต้องทำให้ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบมีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน
3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเพื่อให้มีผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

การดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทย จึงได้มีสารະบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในไว้ว่า หมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

สารະบัญญัตินี้ดังกล่าว เป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นแก่ พ่อแม่และประชาชนว่าลูกหลานจะได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2546) กล่าวว่า การประกันคุณภาพภายในจะทำให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยการดำเนินการตามแผนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้น ก็จะต้องมีการประเมินคุณภาพภายใน หรือการประเมินตนเอง เพื่อตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงให้เป็นไปตามเป้าหมายอยู่ตลอดเวลา การประเมินตนเองก็เหมือนกับการส่องกระจกดูตนเอง ซึ่งในวิถีชีวิตประจำวัน คงไม่มีใครที่ไม่เคยส่องกระจกดูตนเอง บางคนอาจจะส่องกระจกเพราะความเคยชิน มองดูแวบหนึ่งพอเห็นตนเองเรียบร้อยแล้วก็ผ่านเลยไป แต่หลายคนมีความมุ่งหมายหลายอย่างในการส่องกระจก เช่น ต้องการดูรูปทรงว่าอ้วนหรือผอมลง ทรงผม ใบหน้า เสื้อผ้าที่สวมอยู่เป็นที่พอใจหรือไม่ กระจกจึงมีหลายชนิด หลายขนาด และต้องมีความใส ความเที่ยง ความคมชัด จึงจะใช้ประโยชน์ได้ดี การนำมาใช้ส่องตนก็ตรงกับความเป็นจริง เมื่อส่องกระจกพบข้อดีข้อด้อย ก็พยายามปรับปรุงตนเองเพื่อให้ “ดูดีขึ้น” การสำรวจประเมินตนเองจึงเป็นสิ่งที่คนเราทำอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน

การที่สถานศึกษาใช้กระจกส่องตน ส่องงาน และส่องศิษย์ แล้ววินิจฉัยเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็งที่เกิดกับตน กับงาน และกับศิษย์ที่จะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น และทำให้เด็กและเยาวชนไทยเป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข

การเป็นผู้บริหารและเป็นครูในสถานศึกษานั้นมีภารกิจที่ยิ่งใหญ่ คือ การพัฒนาคุณภาพของเด็กและเยาวชน งานที่สำคัญเช่นนี้จะก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพยั่งยืน ก็ต่อเมื่อบุคลากรในสถานศึกษาหมั่นมองตน มองงาน มองศิษย์ อยู่เป็นนิจ กระจกที่ใช้ส่องตน ส่องงาน และมองภาพความเติบโตของศิษย์ ย่อมต้องมีหลายชนิด หลายขนาด และการมองก็มีไข่มองผาด ๆ ผิดเพี้ยน หากแต่ต้องมีระบบขั้นตอนที่จะทำให้ได้ภาพเที่ยงตรง สมจริง และนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษา

ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมให้เด็กเป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข ถ้าสถานศึกษาไม่มีการมองตนเองและพัฒนาตนเองแล้ว ก็เป็นไปได้ยากที่การศึกษาและเยาวชนจะได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารและครูจะต้องร่วมกันประเมินตนเอง และดำเนินการประกันคุณภาพภายใน โดยมีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ผู้บริหารและครูร่วมคิดและร่วมกันทำ เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา และนำไปสู่อนาคตที่ดีของประเทศไทยต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 ก) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ หลักแห่งคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยคุณภาพภายในและคุณภาพภายนอก คุณภาพภายในหมายถึง ความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะ

ของผู้เรียนที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับช่วงต่อในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต หรือทุกระดับชั้นเรียน ส่วนคุณภาพภายนอกหมายถึง ความพึงพอใจในเชิงเศรษฐกิจและสังคมระดับมหัพภาค (Macro Socio-Economic Level) ซึ่งหมายถึงความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะของผู้เรียน ที่จำเป็นต่อความอยู่รอดและการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศชาติในการแข่งขันทางธุรกิจ การค้าและทางเทคโนโลยีระดับภูมิภาค และระดับโลก นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงหลักการประกันคุณภาพการศึกษาว่าเป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษา เป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา เป็นการตรวจสอบและประเมินผลในบริบทของการประกันคุณภาพ ใช้องค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสองส่วน คือ ส่วนของคุณภาพการออกแบบ เช่น มาตรฐานการศึกษา หลักสูตรและแผนการสอน อีกส่วนหนึ่งคือ กระบวนการทำงาน เช่น การเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนการเน้นความสำคัญของการสร้างความรู้ ทักษะและความมั่นใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งให้ความสำคัญกับการประสานสัมพันธ์ภายในระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับและการร่วมมือของหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษา และจังหวัดสำหรับภาระงานสำคัญของสถานศึกษาในด้านการประกันคุณภาพเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้กล่าวถึงหลักการในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ 3 ประการคือ

การกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยให้สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหาร รวมถึงการตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และให้อิสระแก่ผู้สอนในการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร ตลอดจนให้สถานศึกษาสามารถปรับปรุงตนเองรับผิดชอบ และจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการของชุมชน และสังคมให้มากที่สุด

การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) โดยให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ปุชนิยบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ/คณะทำงานของสถานศึกษา ร่วมกันคิดตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา ตลอดจนร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาโดยรวม

การแสดงความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) โดยสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันกำหนดเป้าหมาย (Goals) และจุดเน้นที่ต้องการพัฒนา (Focus Areas) เช่น ภายในช่วง 3 ปีนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยในวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ต้องสูงขึ้นจากฐานเดิม ร้อยละ 5-10 หรือในปีการศึกษาหน้าผู้เรียนทุกคนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สามารถใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลได้อย่างคล่องแคล่ว หรือภายใน 2 ปี สถานศึกษาจะต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับเรื่องการรักษาระบบนิเวศ เป็นต้น จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาดังกล่าว มีการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกลยุทธ์ศาสตร์การพัฒนามาให้เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาจะต้องประชาสัมพันธ์ เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนา ตลอดจนแผนพัฒนาสถานศึกษาให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ ทั้งเพื่อเป็นสัญญาประชาคม และเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนสู่เป้าหมายเดียวกัน

การประกันคุณภาพตามระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) กำหนดว่าระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และมีการปรับปรุงใหม่ โดยรวมระบบการประกันคุณภาพภายในขององค์กรหลักที่รับผิดชอบการศึกษาในแต่ละระดับ (การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา และการอุดมศึกษา) และระบบการประกันคุณภาพภายนอกเข้าด้วยกัน โดยในส่วนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ซึ่งรวมถึงการศึกษานอกระบบด้วย) นั้น ระบุว่าให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย การดำเนินงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม 8 ประการดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการจัดการศึกษาที่ใช้หลักการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาโดยให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรเองและบริหารการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น รัฐจึงกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ เพื่อเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประเมินคุณภาพทางการศึกษา มาตรฐานการศึกษาของชาติมี 3 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้ จากมาตรฐานการศึกษาของชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้นำสู่การปฏิบัติให้เกิดผล เพื่อยกระดับการศึกษาของประเทศไทยให้เกิดประโยชน์กับประชาชนไทยทุกคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของ

ประเทศโดยนำมาจัดทำเป็นมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย
ประกาศให้สถานศึกษาทุกแห่งที่เปิดสอนระดับดังกล่าวใช้เป็นเป้าหมายการพัฒนา เมื่อวันที่
15 พฤศจิกายน 2548

สถานศึกษาต้องนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย
ที่สถานศึกษาเองต้องการอาจเพิ่มเติมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดเฉพาะเจาะจง ตามบริบท และ
ความต้องการของท้องถิ่นอีกก็ได้การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต้องสอดคล้อง
กับมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา
โดยกำหนดให้เหมาะสม ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ และศักยภาพของผู้เรียน สถานศึกษาและ
ท้องถิ่น

2. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

สถานศึกษาควรจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนางานและการสร้าง
ระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษานขนาดใหญ่และขนาดกลาง ควรมีคณะทำงานทำหน้าที่
วางแผนติดตามตรวจสอบคุณภาพ และจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของ
สถานศึกษา โดยแต่งตั้งคณะทำงานที่มีตัวแทนบุคลากรจากหลายฝ่ายมาร่วมคิด ร่วมวางแผน และ
ร่วมติดตามตรวจสอบ เก็บข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา ทำให้ได้ตามแผนที่วางไว้
เพื่อไม่ให้สะสมจนทำไม่สำเร็จเมื่อถึงสิ้นปีการศึกษา สำหรับการจ้ระบบสารสนเทศนั้น
สถานศึกษา ย่อมทราบว่ามียู่มากมาย เช่น ข้อมูลผู้เรียน ครูและบุคลากร ข้อมูลอาคารและสถานที่
สิ่งอำนวยความสะดวก ข้อมูลการพัฒนา บุคลากร ข้อมูลทรัพยากร ข้อมูลงบประมาณ ฯลฯ
สถานศึกษาควรมีการจัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ให้ครอบคลุมและข้อมูลมีความสมบูรณ์
ค้นได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว มีการนำข้อมูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์อยู่เสมอ การจัดหมวดหมู่
ข้อมูลสารสนเทศ อาจแบ่งเป็นด้านก็ได้ เช่น ด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการเรียนการสอน
คุณภาพการบริหาร และการจัดการ และคุณภาพการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือการจัดโดย
วิธีอื่นที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสมก็ได้

3. การจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา

เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุตามมาตรฐานการศึกษา สถานศึกษาต้องมีการจัดทำ
แผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา ในการจัดทำแผนดังกล่าวนี้ สถานศึกษาต้อง
คำนึงถึงหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และการนำสู่การปฏิบัติได้จริง แผนพัฒนา
สถานศึกษาที่ดีควรคำนึงถึงวิธดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้คือ

3.1 มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นอย่างเป็นระบบ และมีแผนปฏิบัติ
การประจำปีรองรับทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	25 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	246321
เลขเรียกหนังสือ.....	

3.2 มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการพัฒนา และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

3.3 กำหนดวิธีการดำเนินงาน โดยอาศัยหลักวิชา หรือผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน/การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

3.4 เสาะหาและประสานสัมพันธ์กับแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการได้ และระบุไว้ในแผนให้ชัดเจน

3.5 กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งผู้เรียน รับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.6 กำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคลากรภายในชุมชน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนร่วมกัน

3.7 กำหนดการใช้งบประมาณ และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3.8 มีการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและการนำผลไปใช้ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาสถานศึกษา

ในแผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา มีโครงการ/กิจกรรมที่ต้องดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเกิดผลสำเร็จตามที่ระบุในตัวชี้วัดของโครงการการดำเนินงานตามแผนนั้น สถานศึกษาต้องสร้างระบบการทำงานที่เข้มแข็ง เน้นการมีส่วนร่วม ใช้เทคนิคการบริหาร และการจัดการ ที่จะทำให้ดำเนินงานตามแผนพัฒนาสถานศึกษาบรรลุเป้าหมาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) กล่าวว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษามีกระบวนการดำเนินการที่สัมพันธ์กัน 3 ประการ ดังนี้

การพัฒนาคุณภาพ เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุถึงมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ (ทั้งระดับชาติ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน/ปฐมวัย ระดับเขตพื้นที่การศึกษาหรือระดับสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นเพิ่มเติมตามบริบทหรือเอกลักษณ์ของสถานศึกษา) หัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ คือ การสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักถึงความจำเป็นของการทำงานเป็นกลุ่ม ทำงานอย่างมีระบบ และทุกคนต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง จัดทำข้อมูลสารสนเทศในส่วนที่รับผิดชอบ ใช้ข้อมูลสารสนเทศนั้นให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานประจำ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุถึงมาตรฐานที่กำหนดนั้น ต้องมีการทำ

แผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) ที่ทุกกิจกรรม/โครงการ/งาน มีเป้าหมายเดียวกัน คือการยกระดับคุณภาพผู้เรียนทุกด้าน มีการพัฒนาด้านปัจจัยให้สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรรหาให้เพียงพอ คู่มือการศึกษาให้ใช้ได้อยู่เสมอและปลอดภัยในการใช้ ประการสำคัญต้องมีระบบและกลไกการปฏิบัติงานตามแผน รวมทั้งติดตามกำกับการดำเนินงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

การติดตามตรวจสอบคุณภาพ เป็นการดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนกำกับ ติดตามความก้าวหน้า และยืนยันการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมาย และบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนด โดยการติดตามตรวจสอบคุณภาพสามารถดำเนินงานในแต่ละระดับ ได้ดังนี้

การติดตามตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาดังคณะทำงานขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ การดำเนินงาน/โครงการตลอดปีการศึกษา ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการเรียนการสอน คุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษา และด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ จัดทำเป็นระบบข้อมูลสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาได้ทันทีและเป็นข้อมูลสำหรับประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาได้

การติดตามตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบสถานศึกษา เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพไปสู่เป้าหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ทุกแห่งควรได้รับการติดตามตรวจสอบคุณภาพจากเขตพื้นที่การศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้ง ภายใน 3 ปี สำหรับสถานศึกษาที่มีความเข้มแข็ง เขตพื้นที่การศึกษาคควรส่งเสริมให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยกย่องสถานศึกษาที่มีรูปแบบการพัฒนาที่ดีให้เป็นตัวอย่างแก่สถานศึกษาแห่งอื่นได้ ส่วนสถานศึกษาที่มีคุณภาพผู้เรียนต่ำ หรือมีแนวโน้มต่ำลงอันเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ เขตพื้นที่การศึกษาคควรตั้งคณะทำงานเข้าไปช่วยเหลือสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และติดตามความก้าวหน้าเป็นระยะ เขตพื้นที่การศึกษาต้องทำรายงานติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทราบด้วย

การติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวมระดับประเทศ โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการกำหนดนโยบาย เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง กำหนดมาตรฐานเพื่อยกระดับคุณภาพสถานศึกษาที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษา เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพสถานศึกษาให้บริหารจัดการการศึกษาได้อย่างเต็มที่

การประเมินและรับรองคุณภาพ เป็นการดำเนินงานเพื่อตรวจสอบผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนที่เกี่ยวข้องกันดังนี้

การประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา จากการติดตามตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาในข้อ 3.2 สถานศึกษานำข้อมูลสารสนเทศมาประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด (ตามระดับการศึกษาที่จัด ซึ่งหมายถึง มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย) จัดทำเป็นรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา รายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด และรายงานต่อสาธารณชน

การประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษา การประเมินในส่วนนี้เป็นการดำเนินงานโดยองค์กรภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่ประเมินและให้การรับรองว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในทุก ๆ 5 ปี ผลจากการประเมินในภาพรวมจะนำเสนอรัฐบาล เพื่อนำไปใช้ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ การกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อให้ทัดเทียมนานาชาติ

การดำเนินการทั้ง 3 ประการ เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์และส่งผลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการติดตามตรวจสอบคุณภาพ สามารถดำเนินการได้ทั้งในส่วนการพัฒนาคุณภาพและการประเมินคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) กำหนดว่าระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และมีการปรับปรุงใหม่โดยรวมระบบการประกันคุณภาพภายในขององค์กรหลักที่รับผิดชอบการศึกษาในแต่ละระดับ (การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา และการอุดมศึกษา) และระบบการประกันคุณภาพภายนอกเข้าด้วยกัน โดยในส่วนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ซึ่งรวมถึงการศึกษาปฐมวัยด้วย) นั้น ระบุว่าให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย การดำเนินงานโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม 8 ประการดังนี้

1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการจัดการศึกษาที่ใช้หลักการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาโดยให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรเอง และบริหารการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น รัฐจึงกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ เพื่อเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับ

การส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประเมินคุณภาพทางการศึกษา
มาตรฐานการศึกษาของชาติมี 3 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้

จากมาตรฐานการศึกษาของชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ได้นำสู่การปฏิบัติให้เกิดผล เพื่อยกระดับการศึกษาของประเทศให้เกิดประโยชน์กับประชาชนไทย
ทุกคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยนำมาจัดทำเป็นมาตรฐานการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย ประกาศให้สถานศึกษาทุกแห่งที่เปิดสอนระดับ
ดังกล่าวใช้เป็นเป้าหมายการพัฒนา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2548

สถานศึกษาต้องนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย
ที่สถานศึกษาเองต้องการอาจเพิ่มเติมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดเฉพาะเจาะจง ตามบริบท และ
ความต้องการของท้องถิ่นอีกก็ได้

การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับมาตรฐาน
การศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเอกลักษณ์ของสถานศึกษาโดยกำหนดให้
เหมาะสม ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ และศักยภาพของผู้เรียน สถานศึกษาและท้องถิ่น

2. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

สถานศึกษาควรจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนางานและการสร้าง
ระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาขนาดใหญ่และขนาดกลาง ควรมีคณะทำงานทำหน้าที่
วางแผนติดตามตรวจสอบคุณภาพ และจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของ
สถานศึกษา โดยแต่งตั้งคณะทำงานที่มีตัวแทนบุคลากรจากหลายฝ่ายมาร่วมคิด ร่วมวางแผน และ
ร่วมติดตามตรวจสอบ เก็บข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา ทำให้ได้ตามแผนที่วางไว้
เพื่อไม่ให้สะสมจนทำไม่สำเร็จเมื่อถึงสิ้นปีการศึกษา สำหรับการจัดระบบสารสนเทศนั้น สถานศึกษา
ย่อมทราบดีว่ามีอยู่มากมาย เช่น ข้อมูลผู้เรียน ครูและบุคลากร ข้อมูลอาคารและสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก
ข้อมูลการพัฒนา บุคลากร ข้อมูลทรัพยากร ข้อมูลงบประมาณ ฯลฯ สถานศึกษาควร
มีการจัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ให้ครอบคลุมและข้อมูลมีความสมบูรณ์ ค้นได้ง่ายและ
สะดวกรวดเร็ว มีการนำข้อมูลมาใช้ให้เกิดประโยชน์อยู่เสมอ การจัดหมวดหมู่ข้อมูลสารสนเทศ
อาจแบ่งเป็นด้านก็ได้ เช่น ด้านคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการเรียนการสอน คุณภาพการบริหาร และ
การจัดการ และคุณภาพการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ หรือการจัดโดยวิธีอื่นที่สถานศึกษาเห็น
ว่าเหมาะสมก็ได้

3. การจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา

เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุตามมาตรฐานการศึกษา สถานศึกษาต้องมีการจัดทำ
แผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา ในการจัดทำแผนดังกล่าวนี้ สถานศึกษาต้อง

คำนึงถึงหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม และการนำสู่การปฏิบัติได้จริง แผนพัฒนาสถานศึกษาที่ดีควรคำนึงถึงวิธีดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้คือ

3.1 มีการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นอย่างเป็นระบบ และมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

3.2 มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการพัฒนา และสภาพความสำเร็จของการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

3.3 กำหนดวิธีการดำเนินงาน โดยอาศัยหลักวิชา หรือผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน/การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

3.4 เสาะหาและประสานสัมพันธ์กับแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการได้ และระบุไว้ในแผนให้ชัดเจน

3.5 กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งผู้เรียนรับผิดชอบ และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.6 กำหนดบทบาทหน้าที่ และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคลากรภายในชุมชน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนร่วมกัน

3.7 กำหนดการใช้งบประมาณ และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3.8 มีการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและการนำผลไปใช้ในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาสถานศึกษา

ในแผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา มีโครงการ/กิจกรรมที่ต้องดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเกิดผลสำเร็จตามที่ระบุในตัวชี้วัดของโครงการ การดำเนินงานตามแผนนั้น สถานศึกษาต้องสร้างระบบการทำงานที่เข้มแข็ง เน้นการมีส่วนร่วม ใช้เทคนิคการบริหารและการจัดการ ที่จะทำให้ดำเนินงานตามแผนพัฒนาสถานศึกษาบรรลุเป้าหมาย

ตัวอย่างเทคนิคการบริหารและการจัดการที่ใช้แล้วประสบผลสำเร็จ

1. วงจรการพัฒนาคุณภาพ PDCA ของเดมมิง (Deming Cycle) เป็นเทคนิคที่ผู้บริหารส่วนใหญ่นิยมใช้กันแพร่หลาย เพราะเป็นกระบวนการที่มีการตรวจสอบตนเองอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ขั้นวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผนหรือขั้นตอนที่วางไว้ (Do) การตรวจสอบหรือ

การประเมิน (Check) และการนำผลการประเมินย้อนกลับไปทบทวน ปรับปรุงแก้ไข วางมาตรฐาน/ มาตรการกำหนดขึ้นตอนกันใหม่ (Act) เพื่อดำเนินงานต่อ ๆ ไป วงจรการพัฒนา PDCA สามารถนำไปใช้ดำเนินการได้ในทุกขั้นตอนทุกงาน และสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ สุวิมล ว่องวาณิช (อ้างในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545) ที่ได้เสนอแนวทางของระบบการประเมินผลภายในที่ยึดติดกับการทำงานปกติ (Built in Evaluation System) ว่าการดำเนินงานในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ มีการทำงาน 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติงานตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือการประมวลผลการทำงาน (Check) และการนำผลการประเมินย้อนไปปรับปรุงการทำงาน (Action) ซึ่งเรียกว่าวงจรการทำงานแบบ PDCA ซึ่ง Deming เป็นผู้นำมาใช้กับการบริหารจัดการในปัจจุบัน ซึ่งในขั้นตอน Check ยังมีวงจร PDCA คือ วางแผนการประเมิน ลงมือทำการประเมิน ตรวจสอบผลการประเมินและแก้ไขปรับปรุง หลังจากรู้ผลการประเมิน ซึ่งเป็นหลักการที่สามารถใช้เป็นแนวทาง การทำงานที่สถานศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้

2. แนวคิด Balanced Scorecard สถานศึกษาหลายแห่งใช้แนวคิดในการกำหนดผลสำเร็จอย่างสมดุลรอบด้าน (Balanced Scorecard) เป็นเทคนิคการบริหาร เช่น โรงเรียนในฝัน โดยใช้การกำหนดมุมมองที่เกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของการดำเนินงาน 4 ด้านคือ

2.1 มุมมองด้านนักเรียน (Student Perspective) โดยพิจารณาจากความต้องการที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่คาดหวัง

2.2 มุมมองด้านกระบวนการจัดการศึกษาภายใน (Internal Process Perspective) โดยพิจารณาปัจจัยที่ใช้ขับเคลื่อนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพตามที่คาดหวัง ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพและทักษะของครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา การเพิ่มสมรรถนะของสถานศึกษา ในการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

2.3 มุมมองด้านการเรียนรู้ และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective) โดยพิจารณาจากปัจจัยที่ใช้ขับเคลื่อนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพตามที่คาดหวัง ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพและทักษะของครู ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา การเพิ่มสมรรถนะของสถานศึกษา ในการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

2.4 มุมมองด้านงบประมาณและทรัพยากร (Budget and Resource Perspective) โดยพิจารณาปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินงานบรรลุภาพความสำเร็จในด้านงบประมาณและทรัพยากร โดยคำนึงถึงแหล่งสนับสนุน อัตราค่าจ้าง ค่าใช้จ่าย ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและงบประมาณ

จากมุมมองทั้ง 4 ด้าน นำมากำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Objectives) ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จโดยคำนึงถึงความปลอดภัยและสมดุล จัดทำแผนที่กลยุทธ์ (Strategic Map) เพื่อตรวจสอบลำดับความสำคัญและความเหมาะสมของวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ผ่านมุมมองด้านต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผล เชื่อมโยงไปสู่ความสำเร็จได้อย่างไร แล้วจัดทำกรอบกลยุทธ์ (Strategic Framework) โดยการนำวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ มากำหนด ตัวชี้วัด (Measures) เป้าหมาย (Targets) และกลยุทธ์ริเริ่ม (Strategic Initiatives) นอกจากวงจรการพัฒนา PDCA และเทคนิค Balanced Scorecard แล้ว ยังมีเทคนิคการบริหารอีกหลายรูปแบบที่ผู้บริหารนำมาใช้แล้วประสบความสำเร็จ เช่น เทคนิค 5 ส, TQM, QC, Six Sigma, Benchmarking, TOPSTAR เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาในปัจจุบัน ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพเชิงวิชาการให้มากยิ่งขึ้น

3. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา

การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษาก็คือการติดตามตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษา สถานศึกษาควรตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อวางแผนติดตามและรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ การดำเนินงาน/โครงสร้างตลอดปีการศึกษา โดยใช้มาตรฐานการศึกษา เป็นกรอบการติดตามตรวจสอบ ทั้งนี้ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำรายงานประจำปีของสถานศึกษาอีกด้วย สถานศึกษาควรมีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษาทุกปี ดำเนินการอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และเป็นระบบ สนับสนุนให้ครู ผู้ปกครอง และผู้แทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

นอกจากนี้ สถานศึกษาควรมีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในเกี่ยวกับ เรื่องต่อไปนี เพื่อให้ก้าวทันสภาวการณ์ปัจจุบันด้วย คือ

1. วิสัยทัศน์และภารกิจ ของสถานศึกษา เช่น วิเคราะห์ดูว่าวิสัยทัศน์ และภารกิจ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน/มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และสอดคล้องกับสถานะปัจจุบันหรือไม่ ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง จัดกิจกรรมอย่างไรจึงจะเหมาะสม

2. แผนพัฒนาสถานศึกษา เช่น แผนพัฒนาสะท้อนความต้องการของชุมชน จริงหรือไม่ มีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนนำผลมาใช้ในการวางแผน ครอบคลุมครบถ้วนหรือไม่ กิจกรรมตามแผน สัมพันธ์กันและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายหรือไม่ แผนพัฒนาโดยรวม มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และมีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจนหรือไม่

3. การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ เช่น บรรยากาศและสภาพแวดล้อม สนับสนุนการเรียนรู้มากนักน้อยเพียงใด สะท้อนความสำเร็จของผู้เรียนอย่างไร ครูเลือกใช้ยุทธศาสตร์การสอนหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนหรือไม่ ครูและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์

ที่ส่งผลต่อการเรียนของผู้เรียนอย่างไร การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกแก้ปัญหา ฝึกการคิดสร้างสรรค์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ตลอดจนพัฒนานิสัยรักการเรียนรู้หรือไม่ ผู้เรียนกล้าคิด กล้าแสดงออกหรือไม่ สถานศึกษามีกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน/ปฐมวัย หรือไม่

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนประสบความสำเร็จจากการเรียนรู้ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ ผลงานของผู้เรียนมีความหมายบ่งบอกถึงสิ่งที่ผู้เรียนรู้ เข้าใจ และทำได้หรือไม่ ผลงานแสดงความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ และผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้ไปใช้มากน้อยเพียงใด ผู้สอนใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและสอดคล้องกับสภาพจริงเพียงใด มีการเปิด โอกาสให้ผู้เรียนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมินหรือไม่ สถานศึกษาจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกัน ได้อย่างดีหรือไม่

5. การพัฒนาองค์กร เนื่องจากสถานศึกษาเป็นแหล่งหรือศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชน ฉะนั้นนอกเหนือจากการบริหารจัดการด้านการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาผู้สอนและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว สถานศึกษาดึงเน้นการพัฒนาสถานศึกษา โดยเฉพาะห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ประเด็นในการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายใน จึงควรวิเคราะห์ว่า ผู้บริหารอุทิศตนเพื่อองค์กร เพื่อนร่วมงาน และเพื่อการพัฒนาการศึกษาอย่างไร เป็นผู้นำในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และสามารถแนะนำนวัตกรรม หรือแหล่งนวัตกรรมสำหรับผู้สอนได้หรือไม่ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ผู้สอน/คณะทำงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเชิงบริหารหรือไม่ มากน้อยเพียงใด มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด มีการรวบรวมแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นที่ปรึกษาหรือให้ความรู้หรือไม่ มีการพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสถานศึกษาอื่น ๆ เพื่อเทียบเคียงการพัฒนาหรือไม่ อย่างไร

6. การพัฒนาวิชาชีพครู เช่น มีการใช้แหล่งวิทยาการภายนอก (สถาบันอุดมศึกษา องค์กรธุรกิจภาครัฐและเอกชน) ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างไรบ้าง มีการเปิดโอกาสให้ครูแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดในการพัฒนาวิชาชีพด้วยวิธีการใดบ้าง สนับสนุนให้ครูมีการวิจัยค้นคว้าความรู้ใหม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการประเมินผลบ้างหรือไม่ บ่อยเพียงใด จัดหางบประมาณและสิ่งสนับสนุนมากน้อยเพียงใด ส่งเสริมให้มีการสัมมนาหรือพัฒนาวิชาชีพในรูปแบบอื่นหรือไม่ การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษาสถานศึกษาที่ดำเนินการอย่างจริงจัง จะช่วยให้สถานศึกษามีข้อมูลถูกต้องและเพียงพอในการวางแผนพัฒนา

สถานศึกษาที่เน้นคุณภาพการศึกษาในรอบปีถัดไป นอกจากนี้ ผลจากการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษายังมีส่วนช่วยกระตุ้นผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนักการศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนให้ตระหนักถึงการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาการศึกษาในระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติอีกทางหนึ่งด้วย

7. การประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด จากการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษา ดังได้กล่าวไว้ข้างต้น สถานศึกษามีข้อมูลสารสนเทศสำหรับประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดได้ด้วย อย่างไรก็ตาม สถานศึกษาที่มีความพร้อม อาจตั้งคณะทำงานขึ้นทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาก็ได้ ซึ่งจะเป็นการสร้างระบบการประเมินตนเองอีกทางหนึ่ง นำผลการประเมินไประบุไว้ในรายงานการพัฒนากิจการศึกษาระดับต่อไปการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา ต้องครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน/ปฐมวัย ที่กำหนดไว้ นอกเหนือจากนี้ สถานศึกษาอาจทำการประเมินคุณภาพผู้เรียนโดยรวม จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนเป็นรายคน เป็นการตรวจสอบและยืนยันคุณภาพผู้เรียนทางด้านวิชาการ โดยขอใช้แบบทดสอบจากองค์กรที่มีแบบทดสอบที่ได้มาตรฐาน

8. การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี การจัดทำรายงานการพัฒนากิจการศึกษาระดับประจำปี เป็นหน้าที่ที่สถานศึกษาต้องปฏิบัติ เพราะการทำงานใด ๆ ก็ตาม ต้องมีการรายงานผลและนำผลไปใช้ จึงจะเป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในอดีตมีการละเลยกันมาก จนทำให้เกิดจุดอ่อนเรื่องระบบฐานข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนา จึงมีการตราไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน และเพื่อรองรับการประเมินภายนอกในการจัดทำรายงานการพัฒนากิจการศึกษาระดับประจำปีของสถานศึกษา หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า รายงานประจำปีนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้แนวทางไว้เป็นตัวอย่างในเอกสารชื่อ “แนวทางการเขียนรายงานการพัฒนากิจการศึกษาระดับประจำปีของสถานศึกษา” โดยเสนอให้แบ่งรายงานเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 สะท้อนสภาพทั่วไปของสถานศึกษา บทที่ 2 ระบุเป้าหมายการพัฒนาของสถานศึกษา บทที่ 3 ระบุความสำเร็จของการพัฒนาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสถานศึกษา บทที่ 4 ระบุจุดเด่น-จุดด้อย และความต้องการการช่วยเหลือ นอกจากนี้ ควรระบุหลักฐานข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของการประเมินตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาไว้ด้วย ในส่วนของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพสถานศึกษา (สมศ.) ได้เสนอรูปแบบการจัดทำรายงานการพัฒนากิจการ

การศึกษาประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา ตอนที่ 2 ผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ตอนที่ 3 พัฒนาการผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เมื่อจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีเสร็จเรียบร้อยแล้ว สถานศึกษาส่งรายงานต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้นสังกัด ภายในเดือนพฤษภาคมของทุก ๆ ปี และส่งให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพสถานศึกษา (สมศ.) เฉพาะในปีที่เข้ารับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะนำรายงานของสถานศึกษาทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมระดับเขตพื้นที่ และเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานภายในเดือนกรกฎาคมของทุก ๆ ปี จากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะได้รายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษามาสังเคราะห์เป็นภาพรวมระดับประเทศ นำผลที่ได้มากำหนดเป็นนโยบาย กลยุทธ์ และยุทธศาสตร์การพัฒนา คุณภาพการศึกษาของประเทศต่อไป ประโยชน์สำคัญของการจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษาไม่ได้อยู่ที่การจัดทำเพื่อรายงานใคร แต่อยู่ที่การนำผลไปใช้วางแผนปรับปรุงงานต่อไป ดังนั้น สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดทำรายงาน และนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง

9. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ในการทำให้คุณภาพของสถานศึกษาดำรงอยู่อย่างยั่งยืนนั้น สถานศึกษาควรตรวจสอบและทบทวนการดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมอยู่เสมอ โครงการ/กิจกรรมที่ทำได้ต้องคุ้มค่า และเกิดประโยชน์ ส่งผลถึงผู้เรียน การพิจารณาโครงการ/กิจกรรมที่จะทำต่อไปควรมีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษาหรือไม่นั้นควรพิจารณาดังนี้

9.1 ถ้าเป็นโครงการที่ดี สมควรดำเนินต่อไปก็ดำรงโครงการนั้นไว้

9.2 ถ้าเป็นโครงการที่ดี แต่ยังดำเนินการไม่สำเร็จหรือไม่บรรลุเป้าหมายเพราะมีจุดบกพร่อง ถ้าปรับปรุงแก้ไขสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ก็ดำเนินการต่อไป และทำให้ดียิ่งขึ้น

9.3 ถ้าเป็นโครงการที่มีความก้าวหน้าในการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลา ก็พัฒนาดำเนินโครงการนั้นต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

9.4 หากมีเหตุการณ์ หรือสิ่งที่สื่อเค้าว่าจะเกิดปัญหาคือต้องหาทางป้องกันไว้ก่อน ก็จำเป็นต้องจัดทำโครงการใหม่ ๆ ขึ้นเพื่อป้องกันปัญหา

อย่างไรก็ตาม ในการทำให้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้น สถานศึกษาต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. สร้างจิตสำนึกการพัฒนาให้เกิดขึ้นในหมู่ครู และบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา
2. เน้นย้ำ หรือ กำหนดเป็นนโยบายการทำงานอย่างมีระบบ รวมทั้งต้องทำงานอย่างมีเป้าหมาย ทำงานเป็นหมู่คณะ และต้องทำอย่างต่อเนื่อง
3. พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) การจะทำให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ ต้องทำให้บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ รู้จักพัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ หมั่นแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันความรู้กันตลอดเวลา เกิดทีมผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ หลากหลายจนได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรอื่น ๆ สถานศึกษาก็จะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีความเคลื่อนไหวในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

การมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมต่อการดำเนินการมีความสำคัญและความจำเป็นต่อการดำเนินงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ เพราะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจ ประสานงานและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้มากมาย แตกต่างกันไปตามบริบทที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

กรมวิชาการ (2539, หน้า 35) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การสนับสนุนให้พนักงานมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาและตัดสินใจที่กระทบต่องานของเขา สำหรับ นิคม ผัดแสน (2540, หน้า 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ให้ประชาชนได้คิดค้นแนวทางขึ้นเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหา และดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างดียิ่ง และ พิระ พรนวม (2544, หน้า 24) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาปัญหา ความต้องการร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน วางแผนการดำเนินงานแก้ปัญหาาร่วมกัน และดำเนินการหรือปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนรับรู้ผลดี-ผลเสีย จนเกิดความภาคภูมิใจร่วมกันในการจัดการศึกษา

ขณะที่ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 4) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมคือการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ไม่เคยได้ร่วมกิจกรรม ตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อย ได้เข้ามามีส่วนมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มีใช้เพียงอย่างผิวเผินได้เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมนับเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความคิดที่หลากหลาย แต่การจะมีส่วนร่วม
ต้องคำนึงถึงหลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วม

ซึ่ง นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 14 - 15) กล่าวถึงหลักการพื้นฐานสำคัญ
8 ประการที่ควรคำนึงถึง คือ

1. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสำคัญไม่น้อยกว่าเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ เพราะถ้ามีเทคโนโลยีโดยที่มนุษย์ไม่มาร่วมคิด ร่วมรับรู้ หรือเข้าใจเพียงพออาจไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร หรือตรงข้ามกลับทำลายเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง หรือสิ่งแวดล้อมได้
2. เชื่อว่ามนุษย์ต่างมีความคิด และมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน
3. เชื่อว่าทุกคนไม่ได้ชั่วตั้งแต่เกิด โดยเหตุที่เขายากจนนั้นมีใช้กรรมเก่า
4. เชื่อว่าชุมชนต่าง ๆ มักมีภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในระดับหนึ่ง บางเรื่องที่ชาวชุมชนยึดถือจึงค่อย ๆ ให้ปรับตัวผสมผสานกับวิทยาการภายนอก
5. เชื่อว่าตนต่างกับชาวบ้านอยู่ไม่น้อย และชาวบ้านเองก็แตกต่างกันอยู่บ้าง ดังนั้น การที่จะมีส่วนร่วมจะเอาใจเราฝ่ายเดียวไม่ได้
6. ต้องคิดว่ามนุษย์มีความสามารถพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น ถ้าได้รับโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมเข้าใจ และร่วมจัดการ (Active partner) เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การที่มนุษย์บางกลุ่มปฏิเสธเทคโนโลยีอย่างสิ้นเชิง ก็เป็นไปตามระดับความเข้าใจในเทคโนโลยีนั้น อย่างถูกต้องหรือไม่ และมีกลวิธีปรับความเข้าใจนั้นมาสู่ระดับในแต่ละฝ่ายยอมรับได้เพียงใด ซึ่งต้องให้อีกฝ่ายที่จะเข้าใจ และยอมรับให้เหมาะสมกับตนเองอย่างเหมาะสม
7. อาจใช้การมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบ เช่น (1) รูปแบบโดยตรง คือ มีส่วนร่วมโดยตัวบุคคลแต่ละคน หรือ (2) ประชาชนก่อตั้งองค์กรขึ้นมามีส่วนร่วม หรือ (3) ให้มีตัวแทนมามีส่วนร่วมโดยอ้อม ซึ่งย่อมขึ้นกับบริบทของแต่ละพื้นที่
8. การมีส่วนร่วมยังมีเพิ่มขึ้น เมื่อมีสภาพที่เหมาะสมดังนี้
 - 8.1 ประชาชนในท้องถิ่นได้รู้ดีกว่าเขาได้ควบคุมโชคชะตาของตนเอง
 - 8.2 ผู้ที่จะเข้าร่วมต้องมีอิสรภาพ ได้รับความเสมอภาคและได้รับความจริงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม ผู้ที่จะเข้าร่วมด้วยต้องมีความสามารถพอที่จะมีส่วนร่วมด้วยได้
 - 8.3 มีการสื่อสาร 2 ทาง เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับข้อมูลอย่างถูกต้อง และสมบูรณ์ ประชาชนมีส่วนร่วมรับทราบ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในโครงการตั้งแต่เริ่มต้น จะทำให้ต้องการเข้าร่วมโครงการมากยิ่งขึ้น
 - 8.4 ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่โครงการ และต่อโครงการนั้น ๆ และเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมด้วย

8.5 การมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่ทำให้ประชาชนเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปจนเกินกว่าผลตอบแทนที่เขาประเมินว่าจะได้รับ

8.6 เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะไม่กระทบกระเทือนสถานภาพในหน้าที่การงานหรือทางสังคมให้ลดน้อยลง

8.7 มีกลวิธีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างโครงการและผู้มีส่วนได้เสียเป็นอย่างดี

นอกจากนั้น จินตนา สุจิตานนท์ (2547, หน้า 50) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชน กับองค์กรของรัฐหรือเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะการจัดการศึกษาต้องดึงประชาชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น

ซึ่ง จินตนา สุจิตานนท์ (2547, หน้า 50) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ คือ

1. ช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากยิ่งขึ้น
3. การดำเนินงานของโครงการได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น และมีการระดับทรัพยากรเพื่อพัฒนามากขึ้น

หลักการมีส่วนร่วม

ในการดำเนินงานใด ๆ ก็ตามให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง คือ การวางแผน (Planning) เพราะการวางแผนช่วยกำหนดจุดมุ่งหมาย (Goals) วัตถุประสงค์ (objectives) เป้าหมาย (targets) และวิธีการ (procedures) ของการดำเนินงาน (ศิริชัย กาญจนาวาสี, 2537, หน้า 124) การจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากการวางแผนในการจัดการศึกษาจะเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะนำพาให้การจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 29) ดังนั้นเพื่อให้การวางแผนการจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียน และสถานศึกษา ตลอดจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ บุคลากรทุกฝ่ายในองค์กรควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษา แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใดนั้น ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ในการวางแผนจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาให้โรงเรียนมีสัมฤทธิ์ผลอย่างมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ทศนา แสงศักดิ์ (2539, หน้า 12-13) กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งได้พัฒนาเป็นยุทธศาสตร์สำหรับการปรับปรุงการปฏิบัติงานในองค์การ นักทฤษฎีกลุ่มมนุษยสัมพันธ์เสนอแนะว่า ผู้นำควรให้คนงานมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานขององค์การให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นักทฤษฎีเหล่านี้ตั้งสมมติฐานว่า คนงานยังมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากเท่าไร คนงานก็ยิ่งมีความเข้าใจในปัญหาขององค์การและบทบาทของฝ่ายบริหารมากขึ้นเท่านั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างฝ่ายบริหารและคนงานเพิ่มมากขึ้น แนวคิดของฟอลเลตต์ (Follett) อาร์ไกรส (Argyris) และลิเคอร์ท (Likert) มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างฝ่ายบริหารและคนงานในการปฏิบัติภารกิจขององค์การให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ จันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 69) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ คริส อากีริส ซึ่งกล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแรงจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์การได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมรับผิดชอบและร่วมมือในการพัฒนาองค์การที่ปฏิบัติอยู่ด้วยความเต็มใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานขององค์การประกอบด้วยสาระสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น สมาชิกขององค์การย่อมมีความผูกพันกับองค์การที่ตนเองปฏิบัติงานและมีความปรารถนาที่จะได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การ แม้เพียงได้รับฟังความคิดเห็นก็ทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การแล้ว

2. การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการยอมรับในเป้าหมาย เพราะนอกจากจะช่วยกระตุ้นให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นแล้วยังช่วยให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มสมาชิก และความร่วมมือนั้นจะแพร่ขยายไปทั้งองค์การ ทำให้สมาชิกทั้งองค์การมีเป้าหมายเดียวกัน การมีส่วนร่วมเป็นการยินยอมพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะมีผลทั้งทางใจ การยอมรับ การสนับสนุนและผลต่อการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่

3. การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ การที่บุคคลได้แสดงความคิดเห็นและยอมรับในเป้าหมายเดียวกัน จะช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานขององค์การ

การบริหารแบบมีส่วนร่วม จึงหมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจและการวางแผนการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินผลเช่นเดียวกันกับลิเคอร์ท (อ้างใน ทศนา แสงศักดิ์, 2539, หน้า 14) ได้เสนอให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของคนงานในกระบวนการ

การบริหารปัจจัยสำคัญสำหรับการริเริ่มการมีส่วนร่วมคือการพัฒนาส่งเสริมการสื่อสารระหว่าง
 คนงานกับภาวะผู้นำในองค์กรเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะส่งเสริมการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม
 โดยทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสารจากคนงานขึ้นไปยังผู้บังคับบัญชาในระดับสูง และจากผู้นำ
 ลงมายังผู้ใต้บังคับบัญชา (Kreps, 1986, pp. 91-93) นอกจากนี้ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2537,
 หน้า 178-179) ได้ให้แนวคิดระบุว่า แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
 การบริหารการศึกษาควรพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้ คือ ร่วมทำไม ใครควรร่วม ร่วมเรื่องอะไร
 มากน้อยเพียงใด และวิธีการที่ดีที่สุดในการทราบความต้องการของท้องถิ่นและสังคมก็คือ
 การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา อีกทั้งการมีส่วนร่วมของบุคคลจะ
 ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน
 และภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม นั่นก็หมายความว่า ถ้าหน่วยงานเห็นความสำคัญของผู้ร่วมงาน
 ผู้ร่วมงานก็จะเห็นความสำคัญของหน่วยงาน และงานที่ได้รับมอบหมายหรือเกี่ยวข้อง
 เช่นเดียวกัน

จากแนวความคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญใน
 การบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ
 ทุกคนจะมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร โดยจะมุ่งมั่น ร่วมมือ อดทนทำงานให้
 ได้ดีเพื่อตนเองและเพื่อหน่วยงาน

การมีส่วนร่วมเป็นการรวมพลังของประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรของเอกชน
 เพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหา ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคตั้งแต่เริ่มต้น อีกทั้งผู้บริหาร
 จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนด้วย การมี
 ส่วนร่วมบางครั้งทำให้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประชาชนจะต้องเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ
 ให้มากขึ้นเพื่อความโปร่งใส ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการพัฒนามาก ซึ่งจะทำให้
 ให้ประชาชนเกิดการยอมรับ มีความผูกพันและเตรียมใจให้มีความร่วมมือต่อองค์กร

จากแนวคิดที่ได้กล่าวโดยสรุปว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญต่อการปฏิบัติงาน
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ
 เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา เพราะการศึกษายุคปัจจุบันนี้จะพัฒนาได้อย่าง
 แท้จริงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยครอบครัว ชุมชน องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ
 และเอกชนเข้ามาช่วยกันคิด ช่วยทำ ช่วยพัฒนาอย่างจริงจัง

การวางแผนงาน

การวางแผนเป็นความพยายามขององค์กร และหน่วยงานในการกำหนดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติจัดทำเพื่อให้ตอบสนองต่อภารกิจ ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการให้ได้ผลดีที่สุด ด้วยวิธีการที่เหมาะสมที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้ความจำกัดของทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในอนาคต โดยมุ่งความสำเร็จและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญ ดังนั้นการวางแผนจึงมีผู้ให้ความหมายของการวางแผนดังนี้

วอลท์แมน (Waltman, 1981, pp. 271-288 อ้างอิงจาก เพลินตา กะลัมพากร, 2544, หน้า 34) ให้ความหมายว่า การวางแผนคือความพยายามขององค์กรในการกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย การคาดคะเนถึงเงื่อนไขและทรัพยากรต่าง ๆ การพิจารณาทางเลือกเพื่อให้ทรัพยากรและการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย ซึ่งได้เสนอรูปแบบการวางแผนเชิงระบบที่มีการนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการศึกษากันอย่างกว้างขวาง การวางแผนเป็นการตกลงใจว่าอะไรที่ต้องทำ กำหนดว่าจะไปทางไหน ซึ่งต้องระบุสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุดจากการกระทำและต้องมาก่อนการนำไปปฏิบัติ เป็นการคาดหมายถึงผลสำเร็จที่จะได้รับตามวัตถุประสงค์อย่างมีคุณค่าและมีความเที่ยงตรง ประกอบไปด้วยการระบุถึงความต้องการ การจัดลำดับของความต้องการการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการ การระบุทางเลือก การกำหนดยุทธศาสตร์และเครื่องมือตลอดจนวิธีการและแนวทางปฏิบัติ จากความสำคัญของการวางแผนและการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าถ้าองค์กรใด ที่ได้มีการวางแผนที่ดีโดยการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ขอมรับเป้าหมายแล้วย่อมจะส่งผลให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง เพราะประสิทธิภาพ และผลสำเร็จของการปฏิบัติงานนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ แต่จะเกิดจากที่องค์กรได้มีการวางแผนที่ดีไว้ตั้งแต่ต้นโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมมาประกอบกับการวางแผนจัดการศึกษาของโรงเรียน ปรับปรุงการบริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมในการวางแผน

ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในกระบวนการวางแผน ซึ่งนักบริหารหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นในลักษณะการทำงานเป็นกลุ่มหรือทีม ดังนี้

กิตติมา ปรีดีดิลก (2529, หน้า 150) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนจะช่วยให้ทุกคนเข้าใจขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบได้ดีขึ้น มีการปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน โครงการรวมตลอดปี และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะช่วยให้ทุกคนสามารถทำงานได้เต็มความสามารถยิ่งขึ้น ทำให้เป้าหมายหลักขององค์กรและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานย่อมเชื่อมโยงและประสานกันดีขึ้น

ถวิล เกื้อกูลวงศ์ (2530, หน้า 214) เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนจะเพิ่มพูนความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ เป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้บรรลุถึงการตัดสินใจ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารให้บรรลุผลสำเร็จ นับว่าเป็นกระบวนการที่เป็นวงจรซึ่งประกอบด้วย การยอมรับปัญหาและระบุรายละเอียดของปัญหา วิเคราะห์ปัญหา สร้างกฎเกณฑ์สำหรับการแก้ปัญหาที่เชื่อถือได้อย่างมีระบบ พัฒนาแผนงาน โครงการ และการดำเนินการวางแผน รวมทั้งการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงาน

เอกชัย กี่สุขพันธุ์ (2533, หน้า 115-120) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นระบบการปรึกษาหารือ เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ (committee) ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการเฉพาะกิจ คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการโครงการ หรือคณะกรรมการที่มีชื่อเรียกอย่างอื่น รูปแบบนี้เป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานมีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินการ เหมาะสมสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นคณะทำงาน ประสานกรรมการหรือกรรมการ

จากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึงระบบการทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การวางแผนในรูปของคณะกรรมการและรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกัน โดยมุ่งหวังให้บรรลุเป้าหมายหลักขององค์การเป็นประการสำคัญและสอดคล้องวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในการวางแผนจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างน้อย 3 ขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมกำหนดแนวทางเป้าหมายขององค์การ การมีส่วนร่วมจัดทำแผนงาน/โครงการ และการร่วมติดตามและประเมินโครงการ การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการศึกษาแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 10 หัวข้อ ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย
3. การกำหนดมาตรการ
4. การกำหนดเป้าหมาย
5. การจัดทำแผนงาน งาน/โครงการ
6. การกำหนดวงเงินค่าใช้จ่าย
7. การจัดทำแผนพัฒนาประจำปี หรือแผนเสนอของงบประมาณประจำปี
8. การปฏิบัติตามแผนพัฒนาที่ได้รับงบประมาณ

9. การติดตามประเมินผลแผน

10. การทบทวนปรับปรุงแก้ไขในแต่ละปี

(กรมสามัญศึกษา, 2542, หน้า 1-6)

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอน

การปฏิรูปการศึกษาที่มีขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมครอบครัว ผู้ปกครองจึงต้องให้ความร่วมมือและรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดูแลเอาใจใส่ผู้เรียน ให้ได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ

บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครูและนักเรียน
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษา

หรือธรรมนูญสถานศึกษา

3. ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ
4. จัดบรรยากาศภายในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ อบรม เลี้ยงดู เอาใจใส่ให้ความรัก

ความอบอุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

5. สนับสนุนทรัพยากร เพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น

6. ร่วมมือกันครูและผู้เกี่ยวข้อง ประสานงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียน

7. ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้

8. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และในการประเมินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา จัดให้บุตรธิดา หรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

การศึกษาของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญส่งผลต่อคุณภาพของพลเมืองไทย ในอนาคต คือ การให้มีการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง ตลอดจนการพัฒนาสาระและ

กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบมีการส่งเสริมให้ทุกคน ๆ ส่วนในสังคม ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ดังนั้น ประชาชนจึงเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาตามหลักสูตร สนับสนุนให้มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

บทบาทหน้าที่ของประชาชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมกำหนดสาระของหลักสูตรและแผนพัฒนาการศึกษาหรือธรรมนูญของสถานศึกษา

2. สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้ และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น

3. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

สุวัฒน์ มุทเมธา (2524, หน้า 94-97) ได้กล่าวถึงความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนตามความเหมาะสม และความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคลและหน่วยงาน สิ่งที่ พ่อ แม่ ผู้ปกครองและชุมชนจะช่วยเหลือให้ความร่วมมือได้ เช่น

1.1 เป็นกรรมการร่วมงานต่าง ๆ

1.2 เป็นผู้ช่วยเหลือความคุ้มครองดูแลนักเรียนในเรื่องความปลอดภัยในการเดินทาง ความปลอดภัยในสถานศึกษา และความปลอดภัยในชุมชน

1.3 ให้ความร่วมมือในการจัดหาอาหารและบริการแก่นักเรียน

1.4 ให้ความร่วมมือในการบริจาควัสดุ อุปกรณ์การสอนและการกีฬาต่างๆ

1.5 ช่วยการสอนโดยเป็นครูพิเศษ ตามความถนัดและความสามารถแต่ละบุคคล เช่น ช่วยสอนดนตรี นาฏศิลป์ งานฝีมือ เป็นต้น

1.6 ช่วยเหลือห้องสมุด ห้องพยาบาล เป็นต้น

2. เปิดโอกาสให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครองและชุมชน ผู้สนใจเข้าร่วมวางแผนในการทำงาน ร่วมเข้าชมกิจกรรมของโรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ

3. เชิญผู้ปกครองและผู้เข้าร่วมสนใจเข้าร่วมชมผลงานการแสดงต่าง ๆ ของนักเรียน

4. ให้ผู้ปกครองเข้าใจจุดมุ่งหมาย ระเบียบแบบแผน การดำเนินงานกิจกรรมและโปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

Gestwicki (อ้างในศักดิ์ชัย ชัยวิรัตน์, 2542, หน้า 11) ได้เสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองไว้ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดโครงสร้าง ตลอดจนการจัดระบบการเรียนการสอน

สำหรับเด็ก

3. มีส่วนในกิจกรรมที่จัดขึ้นและให้ความเห็น ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

และปรีชา เศรษฐีธร (2527, หน้า 37) ได้เสนอวิธีการติดต่อหลายวิธีในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ดังนี้

1. โดยการที่ครูออกเยี่ยมผู้ปกครองและบิดามารดาของเด็กนักเรียนโดยตรง
2. โดยการเชิญผู้ปกครองและบิดามารดาของนักเรียนมาเยี่ยมโรงเรียน
3. โดยการจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษา
4. โดยการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ การเผยแพร่ข่าวสาร การให้ความรู้ทั่วไป ความรู้เฉพาะเรื่อง เป็นต้น

5. โดยการจัดกิจกรรมพิเศษเป็นครั้งคราวตามโอกาสเวลาที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม เชิญชวนผู้ปกครองมีส่วนร่วม เป็นต้น

6. โดยการจัดตั้งสมาคมครูและผู้ปกครอง

ส่วนพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2528, หน้า 94 – 96) เสนอแนะวิธีสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ดังนี้

1. พยายามชี้แจงและทำความเข้าใจกับผู้ปกครองให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาในวันที่น่าเด็กนักเรียนมาเข้าเรียน
2. ผู้บริหารควรแนะนำให้ผู้ปกครองรู้จักคุ้นเคยกับครูประจำชั้นของเด็ก
3. เชิญผู้ปกครองมาชมการแสดงของนักเรียน เช่น การแสดงละคร กีฬา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ปกครองมีความชื่นชมในความสามารถในความสามารถของบุตรหลานของตน

4. เชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเด็ก เช่น กรณีเด็กมาโรงเรียนสาย เด็กก้าวร้าว การพบปะผู้ปกครองเพียงครั้งชั่วโม่งอาจทำให้ครูเข้าใจในตัวเด็กมากยิ่งขึ้น

5. ครูควรหาโอกาสไปเยี่ยมเด็กและผู้ปกครองที่บ้าน เพื่อจะทราบสภาพความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมอันแท้จริงของเด็ก

6. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี ได้แก่
 เชิญมาร่วมเป็นกรรมการในงานของโรงเรียน เชิญมาร่วมในการวางแผนการศึกษาของโรงเรียน
 เช่น มีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตร แสดงความเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น

7. จัดตั้งสมาคมครูและผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้ปกครองและครูได้ร่วมมือกัน
 ในการอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาทุกด้าน

ขณะที่ หวน พินธุพันธ์ (2529, หน้า 80 – 83) ได้เสนอแนะวิธีการสร้างความสัมพันธ์
 กับผู้ปกครอง ดังนี้

1. การเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมในงานโรงเรียน ได้แก่

1.1 การเชิญผู้ปกครองนักเรียนใหม่มาประชุมในวันปฐมนิเทศนักเรียนใหม่

1.2 เชิญผู้ปกครองมาร่วมประชุมในวันก่อนเปิดเทอมแรก

1.3 เชิญผู้ปกครองประชุมเพื่อปรึกษาหารือในการปรับปรุงโรงเรียน

1.4 เชิญผู้ปกครองมาพบปะสังสรรค์กับครูในโรงเรียน

1.5 เชิญผู้ปกครองมาชมนิทรรศการและผลงานนักเรียน หรือการแสดงของ
 นักเรียนในโอกาสต่าง ๆ

1.6 จัดให้มีกิจกรรมสร้างความสามัคคีระหว่างผู้ปกครอง เช่น กีฬา เป็นต้น

1.7 เชิญแม่ของนักเรียนมาร่วมงานวันแม่ที่โรงเรียนจัดขึ้น.

2. การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ

2.1 รายงานเกี่ยวกับผลการเรียนของนักเรียน

2.2 รายงานเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน

2.3 รายงานเกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียน

3. ออกเยี่ยมผู้ปกครองนักเรียน

4. การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

4.1 รับฟังความคิดเห็นของผู้ปกครอง

4.2 เชิญผู้ปกครองเข้ามามีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น เชิญมาฟังเรื่องราวที่น่าสนใจ
 เชิญมาฟังการบรรยาย เป็นต้น

4.3 จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมีความสำคัญยิ่ง โรงเรียนควรสนับสนุนให้
 ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โรงเรียนและที่บ้าน ผู้บริหารและครูควรเปิดใจรับฟัง

ความคิดเห็นและให้โอกาสผู้ปกครอง โดยโรงเรียนอาจดำเนินการเชิงรุกเชื้อเชิญหรือให้ความรู้ผู้ปกครอง เพราะนอกจากจะช่วยสร้างความเข้าใจและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้วยังก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน

การจัดการศึกษาให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ต้องอาศัยกระบวนการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 58 ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิด โอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรง คือ ร่วมเป็นคณะทำงานและทางอ้อมร่วมวางแผนทาง นโยบาย

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (เอกสารอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้บริหาร, 2550, หน้า 88-90) ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาควรระลึกถึง ซึ่งมีหลัก 10 ประการ คือ

2.1 สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน

2.2 ฝึกให้เป็นคนใจกว้างและมีจิตสาธารณะ

2.3 ตระหนักในสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน ไม่วางเฉย ทุกอย่างทำได้หากตั้งใจทำ

2.4 ต้องหมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธา

ของชุมชนและเพื่อร่วมงาน

2.5 อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่กับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ตลอดเวลา

2.6 หลีกเลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม

2.7 ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศสมิทธิภาพ

2.8 พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อย เพื่อเป็น

ฐานข้อมูลในการพัฒนา

2.9 หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงาน บริษัท ห้างร้านค้า โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ

2.10 สร้างและพัฒนาค่านิยมการสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. บทบาทของชุมชนในการที่ส่วนร่วมจัดการศึกษา มีดังนี้

3.1 การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา

3.2 การกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา

3.3 การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา

3.4 การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา

3.5 การตรวจสอบการจัดการศึกษา

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการ ดังนี้

- 4.1 สำรวจความต้องการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน
- 4.2 การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา
- 4.3 การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ
- 4.4 กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ
- 4.5 การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติ
- 4.6 การสรุปผลการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนในการจัดการศึกษา นับเป็นกระบวนการที่สำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก หากชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา รวมถึงการเชิญผู้ปกครองที่มีความรู้และมีเวลาว่างมาเป็นครูพ่อกุแม่ให้ความรู้ด้านวิชาการ ด้านภูมิปัญญากับบุตรหลาน ย่อมเกิดผลดีทั้งต่อ โรงเรียนที่ได้บุคลากรเพิ่ม ส่วนผู้ปกครองย่อมภาคภูมิใจที่ได้สอนบุตรหลานในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนที่จะมีความเคารพและนับถือในตัวผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

การพัฒนาประเทศเป็นหน้าที่ของทุกคนในประเทศที่จะต้องเข้าใจหน้าที่ และแสดงบทบาทให้ถูกต้องเหมาะสม กลไกการพัฒนาประเทศมีหลายด้านที่คอยขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านอุตสาหกรรม ด้านการดำรงกิจต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งสำคัญที่เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาประเทศคือการพัฒนาด้านการศึกษา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุด เพราะการศึกษาของคนในชาติเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่คอยหล่อเลี้ยงในทุก ๆ ด้าน

การให้ความสำคัญในด้านการศึกษาถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับทุกประเทศ สำหรับในประเทศที่พัฒนาแล้วล้วนแต่เป็นประเทศที่มีประชาชนได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาที่ดีมาก่อนแล้วค่อยมุ่งพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป เหตุนี้เองทำให้ทุกภาคส่วนก็เริ่มมีความตระหนักให้ความสำคัญมากขึ้น และปรากฏภาพความชัดเจนขึ้นเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติสาระที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา และพัฒนาด้านการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สถานศึกษามีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชนทุก ๆ ฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ซึ่งสาระและหลักการดังกล่าว ล้วนแล้วมีการระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติทั้งสิ้น

สถานศึกษากับชุมชนนั้นคงจะแยกออกจากกันเด็ดขาดไม่ได้ เพราะสถานศึกษาเปรียบเสมือนต้นไม้ ชุมชนเปรียบเหมือนพื้นดิน ยิ่งดินมีคุณภาพเพียงใดก็ย่อมทำให้ต้นไม้เติบโตได้เร็วแข็งแรง มีลำต้น กิ่งก้าน ใบ และผลที่ดี มีอายุยืนยาว นอกจากนี้ต้นไม้ยังช่วยยึดดินให้ติดอยู่ด้วยกันไม่ถล่มไปง่าย ๆ ส่วนชุมชนเปรียบเหมือนพื้นดินให้ประโยชน์กับต้นไม้ พื้นดินจะดีมีคุณภาพดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็เพราะเมื่อต้นไม้เติบโตมากขึ้น ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้แก่จัดก็จะร่วงหล่นลงพื้นดินมันก็จะกลายเป็นปุ๋ยในดินให้ประโยชน์กับต้นไม้ต่อไปอีกเช่นกัน ฉะนั้นต้นไม้และพื้นดินต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันใด ชุมชนกับสถานศึกษาก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันนั้น (สุดา ทัพสุวรรณ, 2545, หน้า 23) ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนกลไกการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

การพัฒนาการศึกษามีความจำเป็นยิ่งที่หลายภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐและชุมชนควรมีบทบาทช่วยเหลือครอบครัวและส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สนับสนุนให้สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน การประสานหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียน ครูและโรงเรียน รวมทั้งร่วมกับโรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่ทำนายพร้อมคู่มือครู แบบฝึกหัด และแนวทางจัดกิจกรรม บทบาทของโรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชนและสังคมเพื่อพัฒนาครูให้สามารถสนองความต้องการในการเรียนของเด็กและผู้ปกครอง การสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความปลอดภัยถูกสุขลักษณะ ความเป็นระเบียบสวยงาม ให้ความรู้และสร้างความไว้วางใจกัน การสรรหาครูและผู้บริหารที่มีคุณภาพให้มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตมาบริหารงาน โรงเรียน บทบาทของครูใช้วิธีการสอนและวิธีประเมินที่ผ่านการทดสอบและวิจัยมาแล้วว่าได้ผลดีต่อการพัฒนาของผู้เรียน จัดเนื้อหาวิชาที่กว้างลึก เป็นที่สนใจทั้งแทรกข้อคิดทางคุณธรรมจริยธรรมในบทเรียนตามกิจกรรมอย่างมีความเหมาะสม มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีความสุข ครูมีความผูกพันระหว่างนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมันศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งด้านจิตวิทยา การแนะแนว และสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ความช่วยเหลือนักเรียน สำหรับด้านสุขภาพและโภชนาการก็มีส่วนสำคัญ ดังนั้นควรมีที่ปรึกษาด้านสุขภาพจิต สุขภาพกาย อาหารและโภชนาการของโรงเรียน พัฒนานโยบายด้านสุขภาพจิต สุขภาพกายอย่างครอบคลุม บูรณาการกิจกรรมพลศึกษา และโภชนาการเข้าไปในชีวิตประจำวันของนักเรียนและโรงเรียน บูรณาการโภชนาศึกษา บริการอาหารที่มีประโยชน์ และกิจกรรมการเคลื่อนไหวเข้าไปในกิจกรรมของโรงเรียน และกระตุ้นให้ครูเป็นต้นแบบที่ดีในด้านโภชนาการและสุขภาพเน้นอาหาร 5 หมู่ และอาหารที่ส่งเสริมสุขภาพร่างกาย สติปัญญา และลดไขมันในโลหิต (Satcher : 2005)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทุกคนคงปฏิเสธไม่ได้ว่าทำไมประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นั่นก็เพราะเราต้องการสร้างพื้นที่แข็งแกร่งรองรับการพัฒนาประเทศ แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากฎหมาย หรือนักวิชาการทางการศึกษาจะให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน เอกชน แต่มุมมองในการปฏิบัติแล้วก็คงปฏิเสธไม่ได้อีกเหมือนกันว่าการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นน้อย ซึ่งก็มีคำถามต่อไปว่า “ทำไม?” ในเมื่อทุกภาคส่วนก็ให้ความสำคัญเสมอมา จึงเป็นเหตุให้ต้องสนใจลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาอย่างจริงจังชัดเจน

จากการศึกษาของ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, หน้า 189) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ได้แบบของการมีส่วนร่วม 3 แบบ ประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมมือ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้มีการมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ คือมีน้อยนั่นเอง ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่าง 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าเขาดีกว่าตนเองคืออำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจ เช่น เป็นผู้มีความรู้มากกว่าจึงทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นั่นคือความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมน้อย

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial Participation) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วนเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องของประชาชนในชุมชน หรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ กิจกรรมโดยคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีความสำคัญที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายสำคัญ ซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้น และเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่

จากทั้ง 3 แบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนคงเป็นที่ชัดเจนว่าความคาดหวังของทุกคนคงอยากให้ เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์มากที่สุด แต่ความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะอยู่ในแบบบางส่วน หรือไม่ก็แบบชายขอบเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ระบบการศึกษาของประเทศประสบกับปัญหาหลายอย่างตามมา

กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนคงไม่ราบรื่นสวยงามอย่างที่เขียนไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แต่ตรงกันข้ามความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนนับวันยิ่งเหินห่างออกไปทุกที ยังมีความไม่เท่าเทียมกันด้วยสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็น

สังคมเมืองมากขึ้น ผู้ปกครองก็ไม่เข้าใจความเคลื่อนไหวและการปรับเปลี่ยนนโยบายการศึกษา
ของรัฐ และสถานศึกษา และมีทัศนคติที่ไม่ดีเป็นต้นว่า ต่างฝ่ายต่างมีความเห็นที่แตกต่างกัน
รวมทั้งภารกิจงานของผู้ปกครองก็มีส่วนทำให้ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
ซึ่งแต่เดิมเคยเป็นสังคมชนบทมีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน กิจกรรมธรรมเนียมประเพณีที่มีความ
เกี่ยวโยงเชื่อมผูกพัน ผสานกันระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน กิจกรรมเหล่านี้จึงหายไป ประกอบ
กับการอพยพย้ายถิ่นฐานทำกินไปสร้างสังคมใหม่ ทำให้ความผูกพันระหว่างกันมีน้อยลง

ในสภาวะปัจจุบันการจะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาคงจะทำได้ยาก
และถึงแม้ทำได้ก็ประสบผลสำเร็จน้อย ทั้งนี้ก็แล้วแต่พื้นที่ แล้วแต่บริบทที่แตกต่างกันด้วยเหตุ
ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตามหากมีความจริงจังจริงใจในการพัฒนาการศึกษา
การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน บริบทชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับวางแผนการเริ่มต้นสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (ทัศนาศวศักดิ์, 2548, ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542)
ถือเป็นสิ่งสำคัญ แต่อีกวิธีการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ดีของชุมชนได้อีก
ครั้ง และน่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ดีอีกหนทางหนึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องหันหน้าเข้าหา
ชุมชน โดยโรงเรียนเป็นผู้เริ่มต้นก่อน (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2549) ดีกว่าจะให้ชุมชนหันมาหา
ซึ่งวิธีการนี้จะสามารถทำได้ง่ายกว่า โดยปกติแล้ว ชุมชนจะมีความคาดหวังเสมอว่าสถานศึกษา
น่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ มีข้อมูลทางวิชาการมากมายทั้งเอกสาร และทรัพยากรบุคคลสำหรับการ
เรียนรู้ หากโรงเรียนนำศาสตร์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เข้าหาชุมชน เป็นการช่วยเหลือชุมชนก่อนที่จะ
ให้ชุมชนยื่นมือมาหาเรา น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งเป็น
ยุทธศาสตร์ที่น่าจะทำให้การสร้างความสัมพันธ์ได้ดี

บทบาทของชุมชนและสถานศึกษาที่จะผลักดันให้เกิดจุดเริ่มต้นของการพัฒนา
ประเทศที่ยั่งยืน โดยส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางมนุษย์ในการ
พัฒนาประเทศจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดบทบาทและแสดงบทบาทของตนให้ชัดเจน

บทบาทของชุมชน ประชาชนต้องร่วมเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้าน วัด โรงเรียน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นสถาบันสังคมที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา
และเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทหลักในการเพิ่มทุนทางสังคมในชุมชน และสนับสนุนการ
จัดการองค์ความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบ เกิดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำไปใช้ประโยชน์
ต่อส่วนร่วม

บทบาทของสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นแกนนำให้กับชุมชนในการวิจัยท้องถิ่น
เพื่อนำทุนทางสังคม ทุนทางปัญญา ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีในท้องถิ่น
มาต่อยอดเสริมกับการวิจัยที่มีอยู่ในท้องถิ่น การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันท้องถิ่น

สถานศึกษาร่วมกับชุมชนในการขับเคลื่อนการพัฒนา และเพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับโอกาส ศักยภาพและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ โดยการสร้างความสัมพันธ์ ส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในพื้นที่โดยร่วมพัฒนาคอนในชุมชนให้มีคุณภาพ นอกจากนี้โรงเรียนควรสร้างองค์ความรู้สู่ชุมชน โดยทำการวิจัยร่วมกับชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลของชุมชน และที่ปรึกษาทางวิชาการ ตลอดจนสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง นอกจากนี้ควรสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนโดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นเป็นสื่อในการเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรที่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

กล่าวโดยสรุปกลไกการพัฒนาประเทศที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของแต่ละท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นระหว่างสองฝ่ายคือทั้งชุมชน และสถานศึกษา เป็นการเอื้อเฟื้อกันและกัน กล่าวคือชุมชนต้องร่วมสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้าน วัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพิ่มทุนทางสังคม สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมคิด ร่วมทำให้พื้นที่โดยร่วมพัฒนาคอนในชุมชนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นทุนทางมนุษย์ ส่วนบทบาทของโรงเรียนก็ต้องเป็นแหล่งความรู้ สร้างองค์ความรู้สู่ชุมชน ร่วมวิจัยกับชุมชน เป็นที่ปรึกษาหารือทางวิชาการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนโดยนำวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นมาเป็นสื่อการเรียนรู้ หากทุกส่วนให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความตระหนักร่วมกันก็จะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศที่สมบูรณ์ และยั่งยืนตลอดไป

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นภารกิจร่วมกันของทุกฝ่าย ทั้งโรงเรียน บ้าน ชุมชน รวมทั้งหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะการเรียนรู้มันมิได้เกิดขึ้นเฉพาะภายในห้องเรียนหรือภายในโรงเรียนเท่านั้น การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงควรร่วมมือกันพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเชื่อมโยง ข้อมูล ข่าวสาร สารความรู้ต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยการสื่อสารให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ แหล่งที่จะเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ได้แก่

1. บ้าน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้แห่งแรกและมีความใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด บ้านเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกด้านของผู้เรียน บิดา มารดา หรือผู้ปกครองต้องจัดให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เรื่องของตนเองและครอบครัว จริยธรรม คุณธรรม พร้อมกับการให้ลงมือปฏิบัติจริงที่บ้านขณะเดียวกันผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ในบางเรื่องดีกว่าครูก็ย่อมจะเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ให้แก่บุตรหลานได้โดยโรงเรียนต้องจัดให้มีการถ่ายโอนความรู้ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากบ้านมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในโรงเรียน

2. ชุมชน หมายถึง ประชาชนชาวบ้าน องค์กร หน่วยงาน สถาบันทางศาสนา องค์กรวิชาชีพที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน ชุมชนเหล่านี้จะประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่มารวมกันอยู่ ถือว่าเป็นฐานทางวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงของท้องถิ่นทำให้ผู้เรียน ไม่รู้สึกแปลกแยกออกจากชุมชน ดังนั้น โรงเรียนและชุมชนต้องเชื่อมต่อและส่งเสริมซึ่งกันและกัน

3. เครือข่ายไร้พรมแดน หรือทั่วไปเรียกกันว่า อินเทอร์เน็ต แนวคิดของเครือข่ายไร้พรมแดนนี้ก็คือ การเก็บรวบรวมข้อมูล สารความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบไว้ในคอมพิวเตอร์ที่ทำหน้าที่เป็นแม่ข่าย เพื่อให้คอมพิวเตอร์ที่ทำหน้าที่เป็นลูกข่ายซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับแม่ข่ายนั้น สามารถที่จะค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้สถานศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากเครือข่ายไร้พรมแดนนี้ด้วยการจัดตั้งเครือข่ายของโรงเรียนและจัดทำโฮมเพจเพื่อให้เชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ ได้แล้ว ขอความร่วมมือจากสถานศึกษาอื่น ๆ ชุมชนหน่วยงานหรือ องค์กรต่าง ๆ ที่มีเครือข่าย เช่นเดียวกัน ช่วยกันสร้างระบบในการพัฒนาข้อมูล สารความรู้ เนื้อหา วิชาการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับต่างๆ และจัดเก็บรวบรวมไว้ในโฮมเพจของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีแหล่งข้อมูลที่จะสามารถเข้าไปค้นหาและเรียนรู้ได้โดยตรงกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น และหากผู้เรียนต้องการข้อมูลทีนอกเหนือจากเครือข่ายของโรงเรียนก็สามารถค้นหาจากแม่ข่ายต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั่วโลกได้เช่นกัน

4. สิ่งแวดล้อมรอบตัว หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ภูเขา ป่าไม้ ฯลฯ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ ฯลฯ เหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ทั้งสิ้น

หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน/ผู้ปกครอง

การสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน เพื่อให้โรงเรียนรู้จักชุมชนดีขึ้นในแง่ที่สามารถค้นหาและใช้แหล่ง

ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา และในขณะเดียวกัน ชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

Stoops and Marks (อ้างใน หวน พิรุพันธ์, 2529, หน้า 75) กล่าวถึงความคิดเห็นระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างน่าสนใจว่า แต่ละโรงเรียนในชุมชนต่างมีจุดมุ่งหมาย ความต้องการ และมีรูปแบบเฉพาะของตนเองในแต่ละสังคม ศาสนาและอาชีพ ชุมชนมีหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนของตน โรงเรียนเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพของชุมชนนั้น ๆ ชุมชนอาจให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี เช่น การให้การส่งเสริมช่วยเหลือสวัสดิการนักเรียน การให้บริการแนะแนวอาชีพ การให้บริการด้านสุขภาพอนามัย รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือดูแลควบคุมด้านระเบียบวินัยนักเรียน ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้โรงเรียนกับชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะสร้างความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง

ส่วนพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2531, หน้า 98 – 101) ได้กล่าวถึงหลักการในการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ดังนี้

1. ควรมีความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและประชาชนในการพัฒนาโรงเรียน
2. นโยบายการศึกษาควรมาจากการกำหนดของประชาชน ทั้งในระดับท้องถิ่นถึงระดับประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในหลักการนี้อาจไม่ได้รับการยอมรับจากนักการศึกษาและนักวิชาการ เพราะเห็นว่าประชาชนไทยยังด้อยในการศึกษาจนเกิดกว่าที่จะตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง
3. การดำเนินงานที่แท้จริงของโรงเรียนเป็นความรับผิดชอบของนักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษา ในขณะที่นโยบายของทางโรงเรียนหรือการตัดสินใจว่าโรงเรียนควรเป็นอย่างไรนั้นเป็นเรื่องของประชาชน
4. ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกระดับ แม้กระทั่งในชั้นเรียนเราควรพิจารณาถึงนโยบายระดับชาติที่ต้องการให้การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นและการจัดการศึกษาของท้องถิ่นดำเนินไปด้วยกันหรือไม่
5. การที่จะให้ประชาชนคนธรรมดามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น ต้องมีการแนะแนวนักวิชาการและนักการศึกษา โดยดำเนินการในรูปของการประชุมร่วมกัน
6. การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนจะต้องกระจายไปทุกหมู่เหล่า ไม่ใช่เฉพาะแต่บางกลุ่ม นโยบายแผนงานและปัญหาต่าง ๆ ควรทำเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

7. การมีส่วนร่วมใด ๆ ในการจัดการศึกษาของประชาชน ควรขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการศึกษาที่ได้รับมาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ปัญหาทางการศึกษานั้นยุ่งยากสลับซับซ้อน บางครั้งขอบเขตของปัญหากว้างเกินกว่าจะแก้ไขเฉพาะในชุมชน จึงต้องมีการพิจารณาถกเถียงในการตัดสินใจอย่างรอบครอบ โดยการใช้เหตุผลเป็นสำคัญ

8. การเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปอย่างมีแบบแผน ควรกำหนดขอบเขตของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การวางแผน ระเบียบ แนวปฏิบัติของการทำงานร่วมกัน โดยทุกคนต้องรู้หน้าที่ของตนเพื่อป้องกันการเกิดปัญหา

9. การเข้ามามีส่วนร่วม ควรปรับให้เข้ากับท้องถิ่นนั้น ๆ

10. การเข้าร่วมต้องมีการเรียนรู้ สำหรับการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องเริ่มขึ้นจากการทำงานระดับง่าย ๆ ก่อนแล้วจึงนำไปสู่งานยาก

ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น มีโอกาสที่จะพบปัจจัยแทรกซ้อนไม่คาดคิดต่าง ๆ ดังที่ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) สรุปจากผลงานวิจัยไว้ ดังนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

สภาพที่ผลทางบวก

1.1 ความเชื่อและค่านิยมต่อการศึกษา

1.2 สภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง

1.3 การแข่งขันทางการเมืองในท้องถิ่นกระตุ้นให้นักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาทำงาน

กับโรงเรียน

สภาพที่ผลทางลบ

1.4 อุดสาหกรรมโรงงานทำให้มีเวลาว่างน้อยลง

2. สภาพเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ชุมชนสนับสนุนโรงเรียนน้อยลง

3. การเมืองท้องถิ่นทำให้เกิดการแตกแยกในชุมชน

4. ระบบบรรจุแต่งตั้งครูไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

5. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน

สภาพที่มีผลทางบวก

5.1 ชุมชนมีความคาดหวังสูงต่อโรงเรียน

5.2 ชุมชนมีระบบเครือญาติที่เข้มแข็ง

5.3 ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง

5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำ นักการเมืองท้องถิ่น

ผู้มีฐานะและผู้ประกอบการในชุมชนเป็นไปในทางที่ดี เป็นต้น

สภาพที่มีผลทางลบ

5.5 องค์ประกอบประชากรเปลี่ยนแปลงบ่อย คนมาอยู่ใหม่ไม่ผูกพันกับโรงเรียน และชุมชน

5.6 คนในชุมชนมีภาระมาก ไม่ว่าง

5.7 ความขัดแย้งของคนในชุมชน

5.8 ชุมชนไม่ศรัทธาโรงเรียน

5.9 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน

สภาพที่มีผลทางบวก

5.10 การสร้างศรัทธาของอดีตผู้บริหาร

5.11 ครูและผู้บริหารมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

5.12 โรงเรียนมีครูเก่าแก่หรือศิษย์เก่าทำงานในโรงเรียน

5.13 ครูมีความสามัคคีกัน

5.14 โรงเรียนให้ความเอื้อเฟื้อสถานที่และอื่น ๆ แก่ชุมชน

5.15 โรงเรียนมีชื่อเสียงทางวิชาการดี

สภาพที่มีผลทางลบ

5.16 ผู้บริหารไม่อยู่บริหารโรงเรียน

5.17 ผู้บริหารบริหารแบบไม่ปรึกษาหารือ

5.18 ครูไม่ค่อยไปร่วมงานกับชุมชน

5.19 ครูประพฤติตัวไม่เหมาะสม เช่น ลงโทษรุนแรง พุดหยาบ ละทิ้งห้องเรียน เป็นโรงเรียนตั้งครูที่ไม่รู้จักชุมชนมาประสานงาน

5.20 โรงเรียนไม่มีผลงานให้ชุมชนชื่นชม

5.21 โรงเรียนมีข่าวทางลบ เช่น ครูแตกความสามัคคี ทอดทิ้งเด็ก การเงินไม่

โปร่งใส เป็นต้น

ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือผู้ปกครองนั้นย่อมมีปัจจัยแทรกซ้อนที่ไม่คาดคิด เกิดขึ้นได้ทั้งสภาพแวดล้อม สภาพชุมชน สภาพโรงเรียน มีทั้งสภาพทางบวกและสภาพทางลบ ซึ่งล้วนแต่มีผลกระทบต่อการกระบวนความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ขณะที่ พนิจดา วีระชาติ (2542, หน้า 10) กล่าวว่า โรงเรียนมีบทบาทและความสำคัญต่อบ้านหรือครอบครัว เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ที่เหมาะสมในการสอนให้ความรู้ต่าง ๆ ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของประชากรวัยเรียน
 2. โรงเรียนสามารถสอนวิชาและสออดแทรกเนื้อหาต่าง ๆ ที่ดี เพื่อปลูกฝังให้เด็กเป็นเยาวชนที่เจริญงอกงามในอนาคต
 3. โรงเรียนสามารถใช้บุคลากรและเครื่องมือที่มีอยู่เพื่อจัดบริการหรือให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สุขอนามัย และอื่น ๆ อีกมากมาย เพื่อให้การดำเนินชีวิตของครอบครัวในทุกด้านดีขึ้น
- ดังนั้น ความสัมพันธ์ของบ้านต่อโรงเรียนและของโรงเรียนต่อบ้าน จึงมีความสำคัญต่อกันและกันในการเอื้อประโยชน์การพัฒนาผู้เรียนให้เจริญก้าวหน้าได้

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

ศักดิ์ชัย ชัยวิรัตน์ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กประถม โรงเรียนบ้านประดู่ป่า อำเภอลำพูน ผลการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วมในด้านพื้นฐานของการให้การศึกษาอบรมเด็ก ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเอง การให้ความร่วมมือสนับสนุนโรงเรียน ผู้ปกครองมากกว่าครึ่งมีส่วนร่วมโดยให้ความสนใจให้ข้อมูลที่เป็นจริง เข้าร่วมประชุม ตลอดจนสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน นอกจากนี้ด้านการส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่สนใจ ข้อเสนอแนะทั่วไป ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนเข้มงวดในการจัดการเรียนการสอนและกวดขันเรื่องระเบียบวินัยนักเรียน

ส่วน อนุพล มหะสารวุฒิ (2543) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสันติ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหลาย ๆ ด้านด้วยกัน เช่น ด้านหลักสูตรและการสอน คือ ต้องการแก้ปัญหาทางการเรียนของนักเรียน และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนานักเรียนด้านการป้องกันและแก้ปัญหาร่วมกับชุมชน ต้องการให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน แก้ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับโรงเรียน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร

ในขณะที่ สงกรานต์ เดชปัญญา (2543) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของครูและผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การตรวจสอบและการปรับปรุงโรงเรียน การประเมินคุณภาพการศึกษาพบว่าด้านการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยภาพรวมพบว่าผู้บริหารมีการรับรู้และเข้าใจมากในเรื่องความรู้พื้นฐานตาม

หลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาและด้านการตรวจสอบและปรับปรุงโรงเรียนรวมไปถึงเข้าใจมากในเรื่องความเคลื่อนไหว การพัฒนาการศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดทำแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน ส่วนด้านการประเมินคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวมผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจมากในเรื่อง การประเมินมาตรฐานการบริหารโรงเรียน การประเมินมาตรฐานการเรียนการสอน และฝ่ายบริหาร ฝ่ายปฏิบัติร่วมกันวินิจฉัยงานเพื่อสร้างระบบการประกันคุณภาพสำหรับปัญหาเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาพบว่า บุคลากรยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการเรียนการสอนยังไม่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่แท้จริง

ในขณะเดียวกัน จูไร ดนารินทร์ (2543) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการประเมินคุณภาพภายในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ศึกษาด้านปัจจัย ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านผลผลิต พบว่า ด้านปัจจัยผู้บริหารและครูวิชาการเห็นว่าได้ดำเนินการประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน โดยทุกโรงเรียนได้ศึกษาเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา มีการประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน ด้านกระบวนการบริหารจัดการ โรงเรียนได้ประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียนเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ส่วนด้านผลผลิตได้ประเมินคุณภาพภายในโดยทุกโรงเรียนได้พัฒนาให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ให้นักเรียนพัฒนาตนตามวิถีทางประชาธิปไตย ปัญหาด้านปัจจัยคือ เกณฑ์การประเมินยังขาดตัวบ่งชี้เพื่อจัดอันดับคุณภาพที่ชัดเจนในมาตรฐานอยู่เป็นบางข้อ ข้อเสนอแนะคือการจัดทำเกณฑ์การประเมิน โดยกำหนดตัวบ่งชี้ที่เป็นเกณฑ์อันดับคุณภาพ ปัญหาด้านกระบวนการคือไม่ได้รับความร่วมมือจากกรรมการการศึกษาและครู ข้อเสนอแนะควรอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ส่วนปัญหาด้านผลผลิต คือไม่มีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนางานอย่างจริงจัง ข้อเสนอแนะคือควรที่จะมีการจัดทำรายงานผลการปรับปรุงแก้ไขดำเนินการประเมิน

ปีเดียวกัน ชัย ปองเสงี่ยม (2543) ได้ศึกษาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษามืองปาน จังหวัดลำปาง 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และด้านการบริหารและการจัดการ พบว่าด้านหลักสูตรมีการดำเนินการน้อย ปัญหาด้านการดำเนินการคือ ครูใช้เวลามากในการดำเนินงานด้านหลักสูตร อีกทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำสาระของหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ข้อเสนอแนะควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับครูในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร ในด้านกระบวนการเรียนการสอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเพื่อให้เกิดการค้นคว้าหาความรู้

ด้วยตนเอง แต่การดำเนินการยังไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะครูขาดความรู้ความเข้าใจในการสอน ที่เน้นกระบวนการที่หลากหลาย ส่วนด้านวิชาชีพครูและด้านบุคลากรทางการศึกษา พบว่าครู บางส่วนยังไม่มี ความตระหนักในหน้าที่ของตนเอง ขาดความรับผิดชอบ และความกระตือรือร้น ในการทำงาน จึงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ข้อเสนอแนะคือควรจัดให้มีการอบรม จัดเวลาปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามแก่ครู และด้านบริหารจัดการมีการดำเนินการด้านนี้ปานกลาง ปัญหา คือ ขาดงบประมาณด้านการจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและขาดการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อ ต่อการจัดการเรียนการสอน และขาดการให้บริการแก่ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ข้อเสนอแนะคือควร จัดสรรงบประมาณในรูปแบบเงินอุดหนุนให้มากกว่าเดิม

ในปีถัดมา บุญเลิศ ทิพจร (2544) ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ บริหารโรงเรียนประถม ตาทัสสะของบุคลากรในชุมชนอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความพร้อมในการเข้าร่วมการบริหารในระดับมาก คือ พร้อมในทรัพยากรการบริหาร ความรู้ความสามารถ เวลา และต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนของโรงเรียน การบริหารงานด้านการจัดองค์กร การอำนวยการประสานงาน การประเมินโดยให้มีระเบียบ กฎหมายรองรับที่ชัดเจน

เช่นเดียวกับ ขงยุทธ ชัดผาบ (2545) ได้ศึกษาดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองลำปาง พบว่า ด้านคุณภาพนักเรียน ส่วนใหญ่มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานตามหลักสูตร จัดกิจกรรมให้นักเรียนมี นิสสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม ปัญหา คือ นักเรียนมีปัญหา ด้านครอบครัวส่งผลต่อการขาดคุณภาพในเรื่องลักษณะนิสัยที่ไม่พึงประสงค์ ขาดทักษะการแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง ข้อเสนอแนะ คือควรพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร สร้างจิตสำนึกให้พ่อแม่และผู้ปกครองสนใจการเรียนของเด็ก ส่วนการดำเนินงาน ด้านการเรียนการสอนส่วนใหญ่เห็นว่า มีการเตรียมการสอนตามความต้องการของท้องถิ่น จัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และมีการจัดการเรียนการสอนโดยแก้ไขจุด คัดของนักเรียนเป็นรายบุคคล ปัญหา คือ ครูไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอน ทำงานด้านอื่นมากกว่า การสอน ขาดขวัญกำลังใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและขาดจิตสำนึกที่ดี ข้อเสนอแนะ คือควรให้มีการฝึกอบรมความรู้ให้แก่ครู เพิ่มมากขึ้นและผู้บริหารควรนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับด้านการบริหารส่วนใหญ่ เห็นว่ามีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศได้ตรงกับความต้องการ มีการจัดระบบการปฏิบัติงานอย่าง ชัดเจน มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ปัญหา คือ ขาด งบประมาณสนับสนุน ขาดความรู้และทักษะเฉพาะด้าน ขาดความตระหนักและรับผิดชอบ

ในหน้าที่ และจัดบุคลากรไม่ตรงกับความรู้ความสามารถ ข้อเสนอแนะคือควรลดงานครูโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดี กล่าวคือกล้าทำ

ขณะที่ สมาน โปธิปัน (2545) ได้ศึกษาความพร้อมในการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาอำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาด้านปัจจัยด้านการบริหารและด้านการเรียนการสอน พบว่าด้านปัจจัยโดยภาพรวมผู้บริหารเห็นว่า ครูมีความเข้าใจในเป้าหมายของการจัดการศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีความพร้อมด้านความรู้ความสามารถในการบริหาร ปัญหาที่พบคืองบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอ ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาค่อนข้างน้อย มีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการจัดงบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการของโรงเรียน มีการพัฒนาความรู้ ทักษะของครูและผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง ด้านการบริหารโดยภาพรวม โรงเรียนมีความพร้อมด้านการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน การจัดทำแผนปฏิบัติการ และจัดโครงการสร้างระบบการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ปัญหาด้านการบริหารพบว่าครูมีภาระงานนอกเหนือจากงานการเรียนการสอนมากเกินไป โรงเรียนบริหารงานภายใต้ข้อจำกัดและความขาดแคลนทุกด้าน ทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียน จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง จัดอบรมสัมมนาให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่วนด้านการเรียนการสอน พบว่าครูส่วนใหญ่ยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการสอน ขาดสื่อการสอน ครูที่รับผิดชอบงานและวิชาที่สอนไม่ตรงกับความรู้ความสามารถ ทั้งยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำงานวิจัยในชั้นเรียน จึงมีข้อเสนอแนะในการประกันคุณภาพภายในด้านการเรียนการสอนโดยการสนับสนุนให้ครูได้รับการพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการสอนได้อย่างเต็มที่ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูอย่างต่อเนื่อง และควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน

ส่วนนิรันดร์ คำวงศ์ปัน (2546) ได้ศึกษาการประเมินตนเองของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา กิ่งอำเภอค้อใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ ด้านผู้เรียนโดยภาพรวม พบว่าโรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบของโรงเรียน มีความซื่อสัตย์สุจริต และรู้จักใช้ทรัพย์สินอย่างประหยัดและคุ้มค่า มีการชั่งน้ำหนักและวัด ส่วนสูงของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาโดยภาพรวมพบว่า นักเรียนขาดความรับผิดชอบ มีความแตกต่างระหว่างบุคคล และขาดความมีวินัยในตนเอง อีกทั้งยังขาดความกระตือรือร้นในการเรียน มีปัญหาด้านครอบครัวที่แตกต่างกัน ขาดคุณธรรมจริยธรรม จึงมีข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ จัดทำแบบประเมินพฤติกรรมของนักเรียนให้ชัดเจน

สำหรับ สุกัญญา แซ่มซ้อย (2546) ศึกษาโน้ตสนับและการปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สปช. พบว่า มีปัญหาอุปสรรคสำคัญได้แก่ ปัญหาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความพร้อมของบุคลากร ทีมงาน และความต่อเนื่องของวงจรปฏิบัติงาน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการประเมินผลภายในคือ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ความพร้อมในการทำงาน การทำงานเป็นทีม การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในวงจรปกติของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชน และความรู้สึกรักในการเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน

และ สิริณัฐ ปิยะมิ่ง (2547) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษา อำเภอสาร์ก จัหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอบรมดูแลนักเรียนด้านความประพฤติ การเรียนและผลสัมฤทธิ์ เรื่องสุขภาพ รวมไปถึงเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม ส่วนการพัฒนาโรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่สำคัญ มีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครอง แต่ยังมีหลายประการที่ผู้ปกครองไม่มีส่วนร่วม คือ การกำหนดนโยบาย หลักสูตร การวางแผน ติดตามผลและประเมินผลในหลายกิจกรรม เนื่องจากจากผู้ปกครองไม่มีเวลาให้กับนักเรียน

ในขณะเดียวกัน ประณีต วงศ์ตะ (2547) ได้ศึกษาความพร้อมในการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอป่าซาง จัหวัดลำพูน ในด้านผู้เรียนโดยภาพรวมพบว่า มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ปัญหาคือ นักเรียนขาดความพร้อมในการเรียนรู้ ขาดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ มีปัญหาสภาพครอบครัวแตกต่างกัน ข้อเสนอแนะควรสร้างความเข้าใจ ความตระหนักแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมทักษะกระบวนการ และเทคนิคการสอนแก่ครูผู้สอนมากขึ้น ส่วนด้านกระบวนการโดยภาพรวม พบว่า มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา ปัญหาคือ ครูผู้สอนขาดทักษะกระบวนการในการสอน โครงสร้างการบริหารไม่ชัดเจน ข้อเสนอแนะคือ ครูควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และกิจกรรมพัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างหลากหลาย และด้านปัจจัยโดยภาพรวมพบว่า ความพร้อมเกี่ยวกับการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในการจัดทำหลักสูตร ปัญหาคือ สถานศึกษาขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตามสาขาวิชา ขาดงบประมาณ และสื่อการสอน ข้อเสนอแนะคือ ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอ จัดสรรบุคลากรให้เพียงพอับความต้องการ

ในปีถัดมา จิราภรณ์ ศรีคำ (2548) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนวชิรวิทย์ ระดับประถมศึกษา จัหวัดเชียงใหม่ ในด้านการเรียนการสอน ด้านกิจการนักเรียน และด้านสัมพันธ์ชุมชน พบว่า ด้านการเรียนการสอน ผู้ปกครองส่วนมากมีความร่วมมือในด้านนี้ ผู้ปกครองสนใจรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการวัด

ประเมินผลการเรียนที่สุด ถัดมาคือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักเรียน ผู้ปกครองส่วนมากมีส่วนร่วมในด้านนี้ ผู้ปกครองให้คำปรึกษาในด้านกิจกรรมวิชาการมากที่สุด ถัดมาเป็นกิจกรรมด้านกีฬา ด้านสัมพันธ์ชุมชน ผู้ปกครองส่วนมากไม่ได้มีส่วนร่วมในด้านนี้และไม่มีส่วนร่วมเลยในเรื่องของการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน ข้อเสนอแนะ คือ ควรศึกษาเปรียบเทียบความต้องการของผู้ปกครองในการพัฒนาการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของการพัฒนาการศึกษาเมื่อผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและไม่เข้ามามีส่วนร่วม

สำหรับ ณัฐวุฒิ หลวงธิดา (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านโป่งแดง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า ด้านการวางแผน ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการเสนอข้อมูลสภาพปัจจุบันของโรงเรียน แต่ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดขั้นตอนการจัดทำแผน กำหนดเวลา รวมไปถึงการเข้าร่วมเป็นกรรมการในโครงการของโรงเรียน ส่วนการประสานงาน มีส่วนประสานงานกับชุมชนในการพัฒนาโรงเรียนและสนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรม แต่ไม่มีส่วนประสานงานโรงเรียนกับบุคคลภายนอก สำหรับการจัดการทรัพยากร ชุมชนมีส่วนช่วยด้านแรงงาน ทุนในรูปแบบต่าง ๆ แต่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดสรรงบประมาณในการปรับปรุงจากแหล่งภายนอกให้กับโรงเรียน การประเมินผล ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาต่อ แต่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นกรรมการในการประเมินคุณภาพนักเรียน

นอกจากนี้ เรณู ชุ่มวารี (2549) การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนสิริมังคลานุสรณ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับดี และมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับดีมาก ส่วนครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับดี อีกทั้งผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับพอใช้ แต่ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร อยู่ในระดับปรับปรุง

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน และร่วมพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง สามารถสร้างองค์ความรู้จากปฏิบัติจริงที่ก่อให้เกิดทักษะในการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ